

## مراکز رشد کارآفرینان شهری؛ طرحی نو در توسعه اقتصاد شهری (به ضمیمه ارائه مدلی جهت توسعه کارآفرینی در تهران)

■ مهدی کنعانی

عضو هیئت علمی مؤسسه توسعه فناوریان  
نور دانش (بنیاد توسعه فردا)

Kanani\_mehdi@yahoo.com

### چکیده

وجود بیش از ۸۰۰ هزار نفر بیکار و جویای کار در شهر تهران و افزایش نرخ بیکاری در استان تهران و به ویژه در میان تحصیل کرده‌های شهری، باعث ایجاد معضلات اجتماعی و آسیب‌های فراوانی شده است. این روند منحصر به کلان‌شهر تهران نیست و بسیاری از شهرهای دیگر کشور با آن دست به گریبان هستند. حتی بسیاری از شهرهای دنیا نیز به نوعی با این مسئله دست به گریبان هستند. از طرفی شهرداری‌ها نیز پتانسیل بی‌شماری برای توسعه کسب و کار و حمایت از کارآفرینی<sup>۱</sup> دارند که از جمله آنها می‌توان به امکان برقراری تعاملاتی کارآمد با بخش‌های دولتی خدمات‌رسان در حوزه شهر و محوریت و جهت‌دهی ارائه خدمات آنها به سمت کارآفرینی، توان اطلاع‌رسانی بالا و امکانات تبلیغاتی گسترده، داشتن دفاتر اداری در تمام مناطق، نواحی و محلات شهر، امکان دسترسی به آمار و اطلاعات مختلف مرتبط با شهروندان و آشنایی با روحیات زندگی و کسب و کار شهروندان در مناطق مختلف و فرصت‌ها و تهدیدهای تجاری و شغلی موجود در هر ناحیه، دسترسی به بازارچه‌های مختلف و زمین‌ها و املاک بلا تکلیف اشاره کرد. سیاست‌گذاری توسعه کارآفرینی و حمایت از کارآفرینان در سطوح کشوری و حوزه‌های صنعتی پیشینه‌ای چند صد ساله دارد؛ اما کمتر از یک دهه است که مدیران شهری و شهرداری‌ها و مناطق کمتر توسعه‌یافته در گوشه و کنار جهان به مدد حمایت‌هایی سازمان یافته از کارآفرینان شهری توانسته‌اند طرحی نو<sup>۲</sup> در جامعه شهری خود در اندازند و از فاصله خود با شهرها و مناطق توسعه یافته بکاهند. مراکز رشد کارآفرینان شهری یکی از این ایده‌ها است و مقاله حاضر طرح اولیه راه‌اندازی مراکز رشد کارآفرینان شهری را تبیین می‌کند.

### واژه‌های کلیدی

کارآفرینی، توسعه اقتصاد شهری، مرکز رشد کارآفرینان شهری، کلان‌شهرها، مدیریت توسعه، کارآفرینی شهری.

### مقدمه

کارآفرینی شهری به عنوان یک رویکرد اساسی برای توسعه مشارکت بخش خصوصی، تعاونی‌ها و نهادهای مردمی به ویژه سازمان‌های غیردولتی<sup>۳</sup> از یک سو و حل مشکلات خانوارهای محروم و زنان سرپرست خانوار از سوی دیگر به شمار می‌رود. کارآفرینی شهری به عنوان پایه‌ای برای تقویت بخش خصوصی و تأمین زیرساخت‌های لازم برای این بخش به شمار می‌آید. با استفاده از کارآفرینی شهری، می‌توان بسیاری از اموری را که اکنون به دست شهرداری‌ها و نهادهای متولی امور شهری انجام می‌شود را به شهروندان و بخش خصوصی سپرد. این امر علاوه بر کاهش بار کاری شهرداری‌ها و ایجاد فرصت‌های بیشتر در امر خدمت‌رسانی به مردم، فرصت‌های شغلی نوینی نیز در سطح جامعه پدید می‌آورد و موجب مشارکت جدی بخشی از شهروندان در توسعه اقتصاد شهری می‌شود. همچنین خانوارهای بی‌سرپرست، زنان و دختران خانه‌دار و سالمندان و معلولین، بزرگترین بهره‌مندان حمایت‌های شهرداری‌ها از اشتغال‌زایی و کارآفرینی به سبک و سیاق شهری محسوب می‌شوند.

این مقاله نخست به کارآفرینی شهری پرداخته و ساز و کارهای حمایت از کارآفرینان شهری از طریق مراکز رشد شهری را تشریح نموده و ساختار پیشنهادی جهت شهر تهران را تشریح می‌کند. بدین ترتیب که بخش نخست مقاله پس از بیان تعاریف نوین از کارآفرینی<sup>۴</sup> و کارآفرینی شهری، به بررسی نقش کارآفرینی شهری در توسعه اقتصادی جوامع شهری پرداخته است. بخش بعدی به تحلیل پتانسیل‌های موجود در شهرداری‌ها برای حمایت از کارآفرینان شهری می‌پردازد و ساختار اقتصادی شهرهای بزرگ و کوچک را با هم مقایسه کرده و با توجه به

1. Entrepreneurship
2. Non-Governmental Organization (NGO)

اشتغال‌زایی نقش مهمی را در توزیع ثروت در جامعه، گسترش مشارکت بخش خصوصی و افزایش کمی و کیفی خدمات و تولیدات ایفا می‌کند. [۲] این امور در جوامع شهری موجب تأمین نیازهای شهروندان، ایجاد رضایت و رفاه و توسعه اقتصادی جامعه شهری می‌شود.

### ۲. پتانسیل‌های شهرداری برای حمایت از کارآفرینان

ایجاد مراکز رشد کارآفرینان گام مهمی در شفاف‌سازی و کاهش پیچیدگی‌های ساختارهای زندگی شهری و کمک به شهروندان در جهت بهره‌برداری هرچه بیشتر از پتانسیل‌های منطقه‌ای از جمله فضاهای شهری، سرمایه‌های انسانی، منابع مالی و امکانات فیزیکی محیط زندگی به شمار می‌رود. مراکز رشد کارآفرینان شهری در بستر حمایت شهرداری‌ها، قادر به کاهش پیچیدگی‌های موجود در فعالیت‌های کارآفرینانه هستند. این مراکز نقش حمایت نهادی مدیریت شهری از توسعه کارآفرینی را ایفا می‌کنند. به عبارت دیگر، ساز و کارهای لازم برای پرورش یک ایده به منظور بهره‌برداری از خلاقیت‌ها یا طرح‌های نوآورانه و امکانات موجود تا مرحله بلوغ اجرایی را برقرار می‌سازند.

شهرداری‌ها تنها نهاد عمومی هستند که پتانسیل کافی برای حمایت مؤثر و فرهنگ‌سازی در زمینه کارآفرینی شهری را در اختیار دارند. در میان تمام نهادهای عمومی فقط شهرداری‌ها هستند که قادر به حضور در تمامی مناطق، نواحی و محلات شهری هستند و می‌توانند خدمات خود را به صورت سازماندهی شده در اختیار عموم شهروندان قرار دهند. علاوه بر اینها شهرداری‌ها از امکانات بالقوه و بالفعل موجود در

و خدمات جدید یا ترکیب منابع جدید که به ایجاد یک کسب و کار جدید، سودآوری، ارضای نیازهای مشتری و اشتغال‌زایی منجر می‌شود، مرتبط است. [۱]

کارآفرینی شهری<sup>۱</sup> به آن دسته از فعالیت‌های کارآفرینانه اطلاق می‌شود که در حوزه جغرافیایی شهر انجام شده و در راستای بهبود سطح زندگی، تأمین خدمات مورد نیاز، درآمدزایی، ایجاد اشتغال و ... برای یک یا تعدادی از شهروندان انجام می‌گیرد. از جمله مصادیق کارآفرینی شهری می‌توان به کارآفرینی در کسب و کارهای خانگی<sup>۲</sup> و کارآفرینی در کسب و کارهای کوچک<sup>۳</sup> در محدوده شهرها اشاره کرد. [۲]

### ۲-۱. اثرات کارآفرینی در توسعه جوامع شهری

در شکل ۱ فرآیند اثر بخشی کارآفرینی بر توسعه اقتصادی جوامع شهری تبیین شده است. در حقیقت کارآفرینان با خلق ایده‌ها، فرصت‌ها و بازارهای جدید، ظرفیت‌های نوینی را برای سرمایه‌گذاری بخش خصوصی، سازمان‌های غیردولتی، تعاونی‌ها و ... ایجاد می‌کنند. این امر موجب استفاده بهینه از امکانات و منابع موجود به ویژه نیروی انسانی می‌شود و علاوه بر

ویژگی‌های کلان‌شهرها به تحلیل پتانسیل‌های موجود در شهرداری‌ها برای حمایت از کارآفرینان شهری پرداخته است.

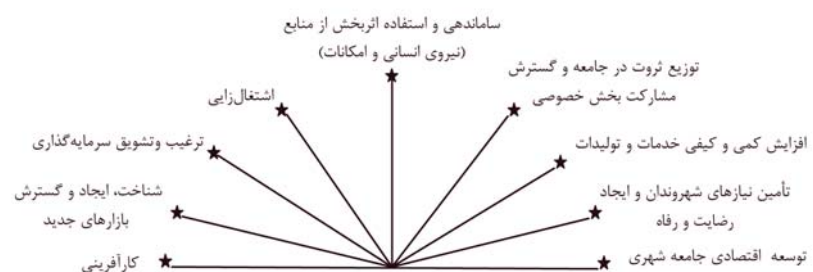
بخش بعدی مقاله به تحلیل ساختار، کارکردها و ساز و کارهای عملیاتی مراکز رشد کارآفرینان شهری در کلان‌شهرها می‌پردازد و اهداف و دستاوردهای آنها را در راستای توسعه اقتصادی جوامع شهری برمی‌شمارد. سپس دو نمونه از مراکز رشد و کارآفرینی شهری موفق در جهان مورد بررسی قرار می‌گیرد.

در ادامه طرح اجرایی پیشنهادی برای راه‌اندازی مراکز رشد کارآفرینان شهری در تهران<sup>۱</sup> تبیین گردیده و به تحلیل ساختار، کارکردها و ساز و کارهای عملیاتی طرح پیشنهادی برای تهران با عنوان "توسعه کارآفرینی در تهران" پرداخته شده است.

### ۱. کارآفرینی شهری و اثرات توسعه‌ای آن

#### ۱-۱. تعریف امروزی از کارآفرینی و کارآفرینی شهری

امروزه "کارآفرین" به فردی نوآور و توسعه‌دهنده اطلاق می‌شود که فرصت‌های موجود در بازار را کشف می‌کند و از آنها بهره‌برداری می‌نماید. کارآفرینی با موضوعاتی نظیر ایده‌ها، محصولات



شکل ۱. فرآیند تأثیر کارآفرینی در توسعه اقتصادی جوامع شهری

2. Home Based Business (HB)  
3. Small Business (SB)

شورای شهر و معاونت فرهنگی و اجتماعی شهرداری تهران در سال‌های ۱۳۸۳ و ۱۳۸۴ بوده است.

۱. این طرح حاصل بیش از ۴۰۰۰ کار کارشناسی توسط کارشناسان بنیاد توسعه فردا در کمیسیون فرهنگی، اجتماعی و زیست‌محیطی

جدول ۱. مقایسه ساختار اجتماعی و اقتصادی شهرهای بزرگ و کوچک

شهرهای کوچک	شهرهای بزرگ
بوروکراسی کمتر در روابط بین افراد و سازمان‌ها	پیچیدگی و بوروکراسی بیشتر
سرعت زیاد در بهره‌برداری از فرصت‌های بازار و جامعه	امکان بهره‌برداری بیشتر از فرآیندهای پیچیده‌تر
قابلیت پذیرش مخاطره بالا در فعالیت‌های اجتماعی	قابلیت سرشکن کردن مخاطره بین تعداد بیشتری از افراد
احتمال کمتر سودجویی در روابط افراد	کیفیت و اعتماد بیشتر در عملیات متعامل سازمان یافته
انجام تعامل‌ها با هزینه کمتر	جامعیت بیشتر در اجرای برنامه‌های دسته‌جمعی
قابلیت زیاد در پاسخگویی به نیازهای اجتماعی افراد	دسترسی به کانال‌های ارتباطی در سطح گسترده‌تر
قابلیت دسترسی به بازارهای کوچک	قابلیت دسترسی به بازارهای بزرگ، متنوع و گسترده

در حالی است که مراکز کارآفرینی شهری قادر هستند از طریق برقراری تعامل شهرداری‌ها و مؤسسات دولتی به نحوی شایسته از پتانسیل‌های موجود در محیط اجتماعی در راستای توسعه کارآفرینی شهری بهره‌برداری کنند. [۵] برای نمونه، بسیاری از افراد و گروه‌های اجتماعی با مؤسسات دولتی تعامل اندکی دارند و یا از وجود نهادهای مرتبط با نیازهای خود آگاهی ندارند. اما شهرداری‌ها به عنوان نهادهای عمومی، در قالب مراکز رشد می‌توانند این خدمات را در اختیار شهروندان قرار دهند. مثلاً همه افراد و گروه‌های اجتماعی به مراکز پژوهشی و آموزش عالی دسترسی ندارند تا نیازهای پژوهشی خود را در پروژه‌هایی که پیش رو دارند برآورده سازند. امری که در قالب مراکز رشد کارآفرینی به راحتی و به کاربردی‌ترین شکل آن قابل ارائه است. جمع‌بندی پژوهش‌های و مطالعات تطبیقی انجام گرفته نشان می‌دهد که شهرداری‌های کلان‌شهرها به عنوان محور و هماهنگ کننده فعالیت نهادهای عمومی و دولتی می‌توانند در قالب نهادهایی چون مراکز رشد شهری عهده‌دار توزیع امکانات و خدمات حمایتی آنها از کارآفرینان شهری باشند. همچنین در برخی موارد همکاری شهرداری و سازمان‌های دولتی می‌تواند سازنده و حتی گاه منحصر به فرد باشد.

#### ۴. تحلیل ساز و کارهای مراکز رشد کارآفرینی شهری

##### ۴-۱. مراکز رشد کارآفرینان شهری، ابزار نوین توسعه اقتصادی

لغت‌نامه آکسفورد مرکز رشد را چنین معنا می‌کند: دستگاهی است که گرمای لازم برای سر بیرون آوردن جوجه‌ها از تخم مرغ، پرورش دادن

سرمایه‌گذاری، هزینه‌های کسب اطلاعات، هزینه‌های هماهنگی و مدیریت نهادهای تولید و هزینه‌های مربوط به فرآیندهای اندازه‌گیری و سنجش فعالیت‌های اقتصادی است. جدول ۱ شرایط شهرهای بزرگ و کوچک را با یکدیگر مقایسه می‌کند.

##### ۳. تعامل منمصر به فرد دولت- شهرداری در کارآفرینی

در خصوص تعامل شهرداری- دولت برای حمایت از کارآفرینان باید اشاره کرد که شهرداری‌ها دارای پتانسیل منحصر به فردی در برقراری ارتباط با لایه‌های متفاوت شهروندان و سازمان‌های دولتی هستند. در بسیاری از کشورهای توسعه‌یافته و در برخی از شهرهای جهان، شهرداری‌ها حتی نقش اجرایی در برنامه‌های پنج‌ساله را ایفا می‌کنند. [۴] شهرداری‌ها بر خلاف بسیاری از سازمان‌های دولتی ارتباط بسیار نزدیکی با همه لایه‌های جامعه شهری دارند. در واقع، شعاع تأثیر سیاست‌گذاری بسیاری از نهادهای برنامه‌ریزی و اجرایی دستگاه‌های دولتی از حضور یک اداره کل در سطح شهرها فراتر نمی‌رود. این

شهرها و به ویژه اماکن بلااستفاده مطلعند؛ اداره فرهنگ‌سراها و مراکز فرهنگی و آموزشی وابسته را در اختیار دارند و کنترل امکانات تبلیغاتی شهری، بوستان‌ها، معابر و ... در اختیار آنهاست. پتانسیل‌های منحصر به فرد شهرداری‌ها در کارآفرینی در شهرهای بزرگ خود را بیشتر می‌نمایند، چرا که جوامع شهری بزرگ و کوچک دارای ساختارهای متفاوتی هستند و طبیعتاً شیوه‌های مدیریت و شکل‌گیری یا حمایت از فعالیت‌های اقتصادی-اجتماعی نیز در آنها متفاوت است. در جدول ۱ می‌توان تفاوت‌های اساسی هر دو ساختار شهری را مورد مقایسه قرار داد.

اسکافرنر<sup>۱</sup> بخشی از پیچیدگی‌های جوامع شهری بزرگ را ناشی از افزایش تعداد فرآیندهای عملیاتی می‌داند. از دیدگاه اقتصاددانانی چون او، ویلامسون<sup>۲</sup> نقش هزینه‌های مبادله<sup>۳</sup> تعیین کننده است. [۳] اینگونه هزینه‌های مبادله هزینه‌های پنهان در فعالیت‌های اقتصادی در شهرهای بزرگ است. هزینه‌های پنهان مبادله شامل مواردی چون هزینه‌های ایجاد انگیزش برای کاهش خطر فرصت‌طلبی افراد و انگیزش آنها برای افزایش

1. Schaffner  
2. O.E. Willamson  
3. Transaction Costs

این دست جز با همکاری متقابل شهرداری- دولت در طوح مختلف ممکن نیست.

۴. به عنوان مثال در سال ۱۳۷۹ سازمان فرهنگی هنری شهرداری تهران با همکاری یکی از مدارس منطقه ۷ در حرکتی نوآورانه اقدام به برگزاری هفته کارآفرینی در آن مدرسه نمود. تعمیم اقداماتی از

سوق می‌دهند؛

(۳) حمایت شبکه‌های تجاری مستقیماً

کارآفرینی را توسعه می‌دهد؛

(۴) توسعه کارآفرینی منجر به رشد شرکت‌های

نوآور و کسب و کارهای کوچک می‌شود؛

(۵) طبق شواهد موجود، رشد شرکت‌های نوآور

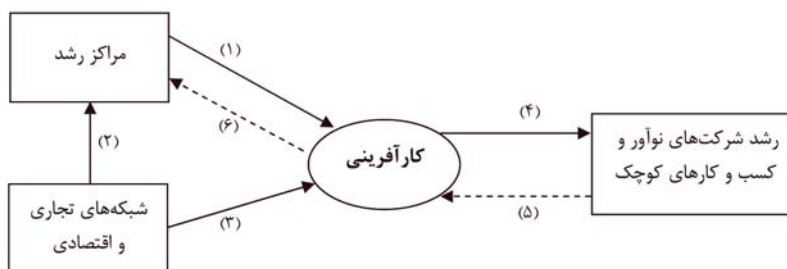
و کسب و کارهای جدید باعث رواج کارآفرینی

می‌شود؛

(۶) توسعه کارآفرینی منجر به عرضه بیشتر پروژه

به مراکز رشد و ثبات اقتصادی فعالیت‌های

آنها می‌شود.



شکل ۲. فرایند پویای کارآفرینی، مراکز رشد و شبکه‌های تجاری و اقتصادی

#### ۲-۴. مراکز رشد کارآفرینی و نقش و کارکرد آنها

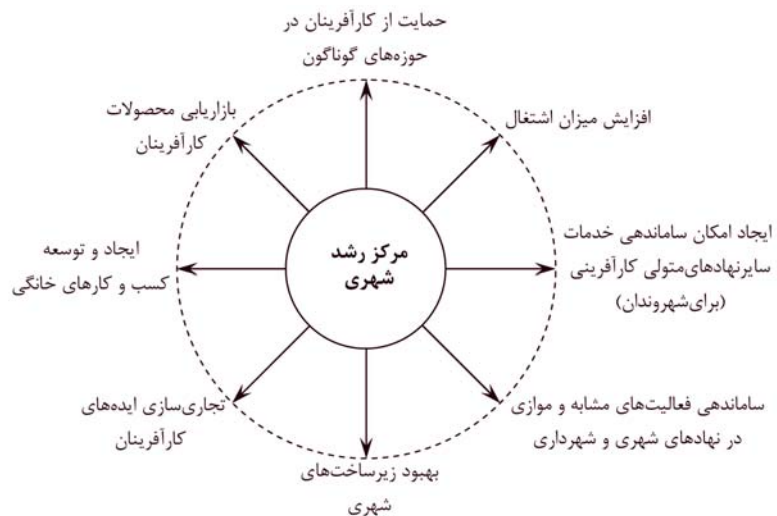
شهرداری‌ها در قالب مراکز رشد کارآفرینان شهری، قادر به حمایت از فعالیت‌های کارآفرینانه هستند. این مراکز می‌توانند به سؤال‌هایی از این دست پاسخ دهند:

- برای تبدیل یک ایده نوآورانه به محصول، فرایند و یا سیستم جدید چه ابزاری مورد نیاز است؟
- طرح تجاری را چگونه باید تدوین کرد و به اجرا درآورد؟
- اطلاعات لازم را از کجا می‌توان جستجو کرد و افراد متخصصی که می‌توانند راهنمایی‌های تخصصی را ارائه دهند چه کسانی هستند؟
- چه منابع مالی و اقتصادی در دسترس شهروندان این شهر قرار دارد؟
- فرایند برقراری فعالیت‌های اقتصادی در شهر چگونه است؟
- شهروندان چگونه و از چه کانال‌هایی می‌توانند با صرف کمترین هزینه ممکن بدون پرداخت هزینه‌های آزمون و خطا، نیازهای اقتصادی خود را برآورده سازند؟
- سرمایه‌گذاری و ایجاد شرکت‌های خصوصی در

- ۶. کمک به جذب بیشتر کارآموزان و فارغ‌التحصیلان دانشگاهی در بازار کار؛
  - ۷. فراهم کردن تسهیلات فیزیکی، تحقیقاتی، ارتباطی، اداری و ... برای کارآفرینان؛
  - ۸. ارائه آموزش‌های مدیریتی، بازاریابی، مالی و ... در زمینه راه‌اندازی و توسعه یک کسب و کار جدید؛
  - ۹. فراهم کردن منابع مالی (عمدتاً از طریق ارتباط با سرمایه‌گذاران خطرپذیر یا شبکه‌های تجاری) برای کارآفرینان و شرکت‌های نوپا؛
  - ۱۰. ارائه حمایت‌های معنوی از دستاوردهای کارآفرینان و ثبت حق امتیاز ایده‌ها؛
  - ۱۱. ارائه خدمات مشاوره‌ای در زمینه‌های قانونی و حقوقی.
- در شکل ۲ فرایند تأثیر متقابل کارآفرینی، مراکز رشد و شبکه‌های تجاری و اقتصادی ترسیم شده است. [۷]
- در تشریح روابط موجود در شکل ۲ باید گفت: (۱) مراکز رشد واقعی باعث کارآفرینی واقعی می‌گردند؛ (۲) شبکه‌های تجاری مستقیماً پول و سرمایه را به سمت پروژه‌های برخاسته از مراکز رشد

- کودکان نارس و یا پرورش باکتری‌ها را تأمین می‌کند. اما تعریف آن در حوزه کسب و کار عبارت است از مراکزی که تسهیلاتی برای تعدادی از کسب و کارهای جدید و در حال رشد فراهم می‌کنند. از جمله اینکه از امکانات و فضای اداری، تحقیقاتی و آزمایشگاهی مشترک استفاده کنند و به دامنه وسیعی از مشاوره‌ها، آموزش‌ها، حمایت‌ها و برنامه‌ریزی‌های فنی، حرفه‌ای و مالی و ارزیابی‌های بازار دسترسی داشته باشند. این تسهیلات به طور رایگان یا با هزینه کم برای مدتی مشخص در اختیار افراد حقیقی و حقوقی که واجد شرایط حضور در مراکز رشد شناخته شوند، قرار می‌گیرد. [۶]
- اهداف کلی مراکز رشد کارآفرینان عبارتند از:
  ۱. تقویت بخش خصوصی نوآور (در راستای منافع عمومی)؛
  ۲. آموزش و توسعه فرهنگ کارآفرینی؛
  ۳. تجاری‌سازی ایده‌های کارآفرینان و تشویق آنها به شروع فعالیت‌های تجاری؛
  ۴. حمایت از شرکت‌های تازه تأسیس و کارآفرینان در توسعه کالاها و خدمات بدیع آنها؛
  ۵. بازاریابی محصولات و خدمات کارآفرینان؛

از ساز و کارهای هماهنگی و همکاری خود، نیازها و ظرفیت‌های پتانسیلی این دو گروه را مورد شناسایی قرار داده و سپس ضمن ارائه راهنمایی‌ها و خدمات مورد نیاز، از این فرصت‌های طلایی در جهت توسعه اقتصادی و اجتماعی زندگی شهروندان بهره‌برداری کند. در اغلب موارد، تنگناهای فعالیت‌های اقتصادی صرفاً مستلزم برقراری یک جلسه ساده، یک گفتگوی متقابل، یک راهنمایی مختصر و یا یک هماهنگی رسمی است. مراکز رشد شهری شهرداری‌ها قادر هستند در ارائه این خدمات به شهروندان نقش منحصر بفردی را ایفا نمایند.



شکل ۳. کارکردهای مراکز رشد کارآفرینان شهری

## ۵. بررسی دو نمونه از تجربیات موفق ابرشهرهای دنیا

در این بخش به عنوان نمونه‌ای از مراکز رشد کارآفرینان شهری در جهان دو نمونه از مراکز رشد در شهرهای کیسلی<sup>۳</sup> استرالیا و ناپیرویل<sup>۴</sup> فرانسه آمده است. هر یک از این دو مرکز ویژگی خاص خود را دارد. شهر کیسلی حمایت عمومی از کارآفرینی را مد نظر قرار داده درحالی که مرکز رشد شهر ناپیرویل رویکردی کلان‌تر دارد و از کارآفرینانی که در راستای اهداف بلند مدت آن فعالیت کنند حمایت می‌کند.

### ۵-۱. مرکز رشد کسب و کارهای کوچک در شهر کیسلی استرالیا [۹]

مرکز رشد شهر کیسلی در جهت تحقق اهدافی نظیر رشد و بهبود کارآفرینی، کاهش شکست کسب و کارها و خدمات مشاوره‌ای به ساکنان مرکز رشد تلاش می‌کند. این تسهیلات محرکی عالی برای پیشرفت و حرکت از کسب و کارهای خانگی به سمت بنگاه‌های تجاری بدون نیاز به هزینه‌های اضافی و جانبی است.

برنامه‌های خود نیستند. بنابراین آنها نیازمند خدمات همکاری و هماهنگی اجتماعی هستند.<sup>۱</sup> مراکز رشد کارآفرینان شهری آن دسته از فعالیت‌هایی را مورد حمایت قرار می‌دهند که در حوزه زندگی شهری شکل می‌گیرند. مهمترین ویژگی مراکز رشد شهری عبارت است از نقشی که در بهبود کارآفرینی ایفا می‌کنند. کارآفرینی با بهره‌برداری از فرصت‌ها و ظرفیت‌های موجود در جامعه منجر به توسعه منابع می‌شود. در جامعه شهری ممکن است فرد یا گروهی ایده نابی داشته باشند، اما از روش تحقق آن آگاهی نداشته باشند و یا قدرت اقتصادی اجرای آن را نداشته باشند. از طرف دیگر ممکن است فرد، گروه یا یک سازمان سرمایه و ابزار فعالیت را داشته باشد، اما از قدرت ایده‌پردازی کافی بهره‌مند نباشد. در چنین شرایطی است که این فرصت بیکار منجر به هرز رفتن توان دو گروه مورد اشاره می‌شود. مرکز رشد شهری قادر است با بهره‌گیری

این شهر دارای چه ساز و کارهایی است؟ ضمن اینکه نهادهای مدیریت شهری می‌توانند با ارائه طرح‌های اولویت‌دار و پژوهش‌ها و فعالیت‌های مورد نیاز به کارآفرینان و فارغ‌التحصیلان ایده‌مند دانشگاهی و حمایت ویژه از آنها در صدد رفع مشکلات در حوزه کاری خود برآیند. [۸]

شکل ۳ نقش و کارکرد مراکز رشد کارآفرینان شهری را ترسیم کرده است.

مراکز رشد محل‌هایی هستند که در آنها خدماتی برای کمک به پردازش یک ایده، اجرای یک پروژه و یا مطالعات تخصصی مانند انجام مطالعات امکان‌سنجی<sup>۱</sup> تهیه طرح توجیهی و یا طرح تجاری ارائه می‌گردد. بسیاری از افراد اجتماع در مناطق شهری دارای هوش و ذکاوت لازم برای اداره یک طرح اقتصادی و اجتماعی هستند، اما در پیچ و خم بوروکراسی‌های ادارات و یا پیچیدگی‌های اجتماعی به تنهایی قادر به اجرای

1. Feasibility Studies

۲. برای نمونه به بخش تجربیات دیگر کشورها در همین مقاله (مرکز رشد شهر کیسلی استرالیا) مراجعه شود.

3. Casey  
4. Napierville



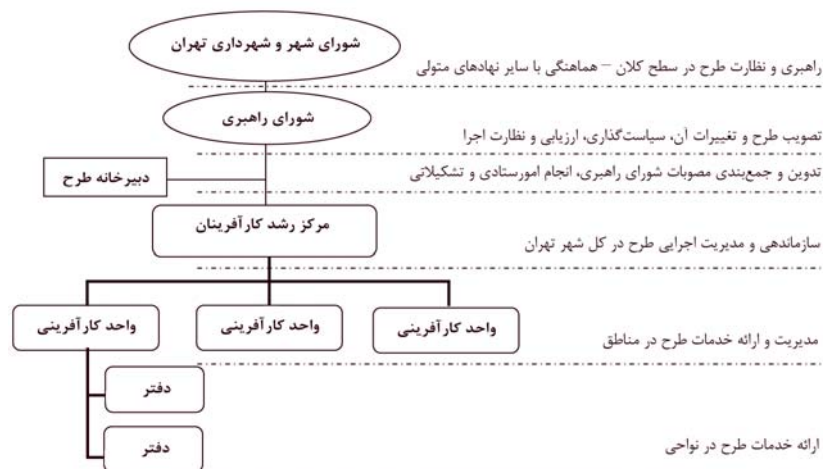
اکثر کارآفرینان مستقر در مرکز رشد کیسلی به صورت مؤسسات غیرانتفاعی و شرکت‌های با مسئولیت محدود هستند. این خدمات معمولاً شامل اجاره کوتاه‌مدت مکان و مهیاسازی تعدادی منابع مانند کمک‌های سنتی، برنامه‌های مشاوره‌ای و توصیه‌های لازم برای تهیه طرح تجاری، استفاده از تجهیزات اداری و در بعضی موارد معرفی به سرمایه‌گذاران مخاطره‌پذیر است. نیمی از مراکز رشد در استرالیا معمولاً هزینه تجاری و اجاره‌ای خود را با ارائه یارانه تعادلی جبران می‌کنند تا به کسب و کارهای کوچک کمک کنند.

در بعضی موارد، مراکز رشد شهر برای کارآفرینانی که به صورت موردی مراجعه می‌کنند، خدماتی چون مشاوره تجاری، استفاده از نامبر، دستگاه تکثیر و اینترنت را فراهم کرده و حتی این امکان را می‌دهند که نشانی پستی این مراکز به عنوان نشانی مراجعان مورد استفاده قرار گیرد تا آنها در ابتدای کار نیازمند خرید یا اجاره دفتر کار مستقل نباشند.

#### ۲-۵. خدمات مرکز رشد کارآفرینان شهری در ناپروویل فرانسه [۱۰]

- یکپارچه‌سازی و برقراری هماهنگی خدمات کارآفرینی؛  
- تهیه و تدوین برنامه عملیاتی منطقه‌ای برای فعالیت‌های اقتصادی و ایجاد اشتغال؛  
- تهیه و تدوین راهبرد و برنامه ارشادی منطقه‌ای و ملی کارآفرینی، به ویژه کارآفرینی اجتماعی؛  
- ارائه خدمات مشاوره‌ای به مراکز تأمین اجتماعی و کارایی محلی (وابسته به وزارت کار)؛  
- ایفای نقش‌های اجرایی توسعه محلی واگذار شده از سوی وزارتخانه‌های دولتی؛

- کمک به روند توسعه صنعتی، تجاری، توریستی و کشاورزی به موازات گسترش خدمات عمومی، دولتی و مبادلات منطقه‌ای (شهری-روستایی) با لحاظ کردن منافع خصوصی و عمومی شهرداری در راستای برنامه آمایش سرزمینی؛
  - کمک به افزایش منافع اقتصادی منطقه‌ای؛
  - معرفی پتانسیل‌های اقتصادی منطقه؛
  - ارائه کمک و خدمات مشاوره‌ای به کارآفرینان برای توسعه واحد اقتصادی موجود در راستای تأمین منافع افراد منطقه؛
  - ارائه هر گونه کمک و خدمات مورد نیاز برای ایجاد مراکز اقتصادی جدید در منطقه.
- ۴. اهداف و ویژگی‌های طرح توسعه کارآفرینی در تهران**
- در ادامه مقاله مدل اجرایی تدوین شده جهت توسعه کارآفرینی در شهر تهران ارائه شده است. اهداف اولیه این طرح به شرح زیر است:
- بسط فرهنگ و روحیه کارآفرینی از طریق استقرار نظام آموزش و فرهنگ‌سازی؛
  - ساماندهی فعالیت‌های مشابه و موازی نهادهای مدیریت شهری در تهران؛
  - ایجاد امکان بهینه‌سازی خدمات سایر نهادهای متولی کارآفرینی (برای شهروندان تهرانی)؛
  - ایجاد اشتغال برای شهروندان و جهت‌گیری به سمت حذف مشاغل کاذب و جایگزینی مشاغل استاندارد؛
  - حمایت از کارآفرینان و جوانان ایده‌مند شهر و بسترسازی جهت ترویج کسب و کارهای خانگی برای زنان؛
  - طراحی و ایجاد اولین مرکز رشد کارآفرینان در شهرهای ایران و تشکیل الگویی موفق برای سایر شهرها؛
  - گسترش خدمات پروژه در تمام مناطق و نواحی شهر تهران؛
  - امکان استفاده از توانایی‌های NGOها و گروه‌های مردمی؛



شکل ۴. ساختار تشکیلاتی طرح

- ایجاد امکان استفاده مطلوب‌تر از امکانات بالفعل و بالقوه وابسته به شهرداری.

## ۷. سافت‌کار و ارکان اجرایی طرح

مرکز رشد کارآفرینان تهران به عنوان مهمترین رکن این طرح نیازمند یک ساختمان مجهز اداری-

پژوهشی است و از حیث نیروی انسانی با تعدادی مشاور ارشد، پژوهشی و کادر اداری و خدماتی می‌تواند فعالیت خود را آغاز کند. [۷]

کارکردهای این مرکز به شرح زیر است:  
۱. اقدامات ترویجی، آموزشی و فرهنگ‌سازی فردی و سازمانی؛

۲. اطلاع‌رسانی و آگاه‌سازی عمومی؛  
۳. حمایت مرکز رشدی از کارآفرینان (دوره‌های سه‌گانه)؛

۴. بانک اطلاعاتی کارآفرینی؛

۵. تشویق و انگیزش کارآفرینان؛

۶. بازار بورس ایده و طرح کسب و کار؛

۷. فعال‌سازی دانشگاه‌ها، مراکز آموزش و پژوهش در ارتباط با کارآفرینی؛

۸. ساماندهی NGOها و گروه‌های تعاونی و مردمی کارآفرین؛

۹. انجام مطالعات و تدوین طرح‌های مورد نیاز جهت اجرا و بهبود طرح.

## ۸. آسیب‌شناسی طرح

در یک جمع‌بندی کلی اجرای این طرح نقشی اساسی در توسعه اقتصادی شهر تهران و سایر شهرهای بزرگ کشور خواهد داشت. با این وجود نباید از آسیب‌های اجرایی طرح نیز غافل ماند. این آسیب‌ها به شرح زیر دسته‌بندی می‌گردد:

### ۱-۸. آسیب‌شناسی طرح در سطح کلان

۱. ضعف فرهنگ کارآفرینی در کشور؛

۲. عدم وجود تجربیات مشابه و نوپایی مراکز رشد در ایران؛

۳. عدم هماهنگی سایر نهادها و سازمان‌های مرتبط.

### ۲-۸. آسیب‌شناسی طرح در سطح اجتماع

۱. سطحی‌نگری نسبت به مزایا و دستاوردهای طرح و افزایش نابجای انتظارات شهروندان؛

۲. عدم استقبال از طرح یا کم‌رنگ شدن طرح پس از گذشت دوره اولیه؛

۳. برخورد با ذهنیت منفی به علت وجود برخی طرح‌های ناکارآمد؛

۴. احتمال سوء استفاده از خدمات طرح.

### ۳-۸. آسیب‌شناسی طرح در سطح ستادی و اجرایی

۱. تأمین بودجه اجرایی طرح؛

۲. تغییر مدیران و راهبران طرح؛

۳. عدم هماهنگی و توجیه طرح در میان مجریان و سیاست‌گذاران.

### ۹. وضعیت اجرایی طرح‌های کارآفرینی در تهران

ستاد کارآفرینی شهر تهران بر مبنای مصوبه نوزدهمین جلسه شورای اسلامی شهر تهران مورخ ۱۳۸۲/۰۶/۰۳ تشکیل گردید. در همین

راستا کمیسیون فرهنگی، اجتماعی و زیست‌محیطی شورای شهر تهران مسئولیت هدایت این فرایند را به عهده گرفته و با کمک

مشاورانی از بخش خصوصی طرح حاضر را برای اجرا در شهر تهران تهیه و تدارک دید. مسائل

رخ داده در شورای شهر و تغییرات مدیریتی در

سطح شهردار و ارکان شهرداری تهران موجب اجرای ناکامل طرح گردید. [۸] اما با مصوبه شورای عالی شوراهای اسلامی کلان شهرها و

آیین‌نامه اجرایی آن در حمایت از کارآفرینان

(۱۳۸۵/۰۲/۲۱) فرایند حمایت از کارآفرینی در شهر تهران روح تازه‌ای گرفت و از تیر ماه ۱۳۸۵

و با مدیریت معاونت امور اجتماعی و فرهنگی شهرداری تهران و اختصاص یازده میلیارد ریال

در سال ۱۳۸۵ و بیست و پنج میلیارد ریال در سال ۱۳۸۶ جهت توسعه مراکز رشد و کارآفرینی

و تحقق اهداف ستاد، رسماً شکل اجرایی به خود گرفت. [۱۱]

تا پایان نیمه نخست سال ۱۳۸۶ هفت مرکز رشد و کارآفرینی در مناطق ۲، ۸، ۹، ۱۰، ۱۵، ۱۷

و ۲۱ راه‌اندازی شده و کلینیک مشاوره کارآفرینی با همکاری دانشگاه تهران برای شهروندان تأسیس

شده است. این مراکز با برگزاری دوره‌ها و کارگاه‌های آموزشی در زمینه‌های مختلف کسب و کار و

برگزاری نشست‌های دوره‌ای با کارآفرینان موفق فعالیت‌های ترویجی خود را دنبال می‌کنند.

همچنین ستاد کارآفرینی شهرداری تهران با امضای تفاهم‌نامه‌هایی با مراکز و وزارتخانه‌های

دولتی و سازمان‌های خصوصی مرتبط با کارآفرینی سعی در تعامل مثبت با ایشان داشته است. از

برنامه‌های آتی این ستاد می‌توان به راه‌اندازی مراکز رشد و کارآفرینی در سایر مناطق تهران بزرگ،

ایجاد کلینیک‌های مشاوره کارآفرینی در بخش‌های مختلف شهر و راه‌اندازی پایگاه داده‌ها

در زمینه کسب و کار و نیازهای شهروندان در مناطق مختلف شهری اشاره کرد. [۱۱]

### ۱۰. جمع‌بندی و نتیجه‌گیری

بخش چشم‌گیری از نابسامانی‌ها و آسیب‌های

4. Boettke P.J. and A. Rathbone, "Civil Society, Social Entrepreneurship, and Economic Calculation: Toward a political economy of the philanthropic enterprise", Department of Economics George Mason University, 2003.
5. Thomas A. and S. Mueller, "A Case for Comparative Entrepreneurship : Assessing the Relevance of Culture", Florida International University, 2000.

۶. اسد زمانه، کاوه آنکوباتورهای تجاری کارگاه آموزشی سومین همایش مهندسی صنایع دانشگاه علم و صنعت، ۱۳۸۲.

۷. کنعانی، مهدی، "شهرداری‌ها و مراکز رشد شهری"، ویژه‌نامه مدیریت اقتصاد شهری ماهنامه شهرداری‌ها، ۱۳۸۳.

۸. کنعانی مهدی و همکاران، "نقش مراکز رشد شهری در توسعه اقتصاد شهری"، اولین همایش شهرداری‌ها و اقتصاد شهری، دانشگاه تربیت مدرس، ۱۳۸۳.

9. <http://www.casey.vic.gov.au>
10. Henriquez C., I. Verheul, I. Van der Knaap, and C. Bischoff, "Determinants of Entrepreneurship in France : Policies, Institutions and Culture", The Institute for Development Strategies (IDS), Indiana, 2001.

۱۱. آرمان شهر، ویژه‌نامه شهر کارآفرین، پیش شماره، خبرنامه داخلی معاونت امور اجتماعی و فرهنگی شهرداری تهران، ۱۳۸۶.

نیروی انسانی می‌شود و علاوه بر اشتغال‌زایی نقش مهمی را در توزیع ثروت در جامعه، گسترش مشارکت بخش خصوصی و افزایش کمی و کیفی خدمات و تولیدات ایفا می‌کند. همچنین در قالب ارائه طرح‌های اولویت‌دار یا مورد نیاز توسط شهرداری‌ها و حمایت ویژه از کارآفرینانی که در راستای آن طرح‌ها فعالیت می‌کنند، می‌توان گام‌های مؤثری را با مشارکت شهروندان برای رفع خلاءها و تدبیر مسایل پیچیده شهری برداشت. موارد مورد اشاره در جوامع شهری و به ویژه کلان‌شهرها می‌تواند تأمین نیازهای شهروندان، ایجاد رضایت و رفاه و توسعه اقتصادی جامعه شهری را تسریع نماید. با توجه به بررسی‌های انجام گرفته و نکات ذکر شده در متن مقاله به نظر می‌رسد که در کلان‌شهرها، تنها نهاد موجه و منطقی برای تأسیس و اداره مراکز رشد کارآفرینان شهری، شهرداری‌های آن شهرها می‌باشد و با توجه به تأثیر منحصر به فرد این مراکز در توسعه اقتصاد شهری و پیشگامی و توفیق شهرهای توسعه‌یافته در این زمینه تقویت فعالیت‌های انجام شده در شهر تهران ضروری است. البته نباید از آسیب‌های مطرح شده در انتهای مقاله غافل بود.

## ۱۱. منابع و مآخذ

۱. احمدپور داریانی، محمود، "کارآفرینی؛ تعاریف، نظریات، الگوها، انتشارات شرکت پردیس، ۵۷، ۱۳۷۸.
۲. مؤسسه توسعه فردا، طرح پژوهشی ایجاد مرکز رشد کارآفرینان شهری تهران، کمیته کارآفرینی شورای شهر تهران، ۱۳۸۲.
۳. حسین‌پور کاشانی، سعید - مکانیسم‌های نوآوری در سازمان‌های بزرگ دولتی، مقاله ارائه شده در همایش سیاست‌ها و مدیریت برنامه‌های رشد و توسعه در ایران، سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی، ۱۳۸۲.

اجتماعی ناشی از مشکلات معیشتی و بیکاری است و همین امر موجبات توجه جدی شهرداری‌های جهان به این امور و توسل آنها به کارآفرینی به عنوان راهکاری جهت حل بنیادین این مشکلات را فراهم آورده است. کارآفرینی یکی از راه‌های ضروری برای زندگی خوب است و مدیریت شهری با راه‌اندازی مراکز توسعه کارآفرینی به دنبال توسعه اقتصاد خانواده، تبدیل شهر به یک شهر کارآفرین، کاهش آسیب‌های اجتماعی و توانمندسازی جامعه است. [۱۱] در همین راستا ایجاد مراکز رشد کارآفرینان شهری وابسته به شهرداری‌ها، نقش منحصر به فردی در توسعه اقتصادی شهرها ایفا می‌کند و گام مهمی در شفاف‌سازی و کاهش پیچیدگی‌های ساختارهای زندگی شهری و کمک به شهروندان در جهت بهره‌برداری هرچه بیشتر از پتانسیل‌های منطقی‌ها از جمله نیروی انسانی نوآور، فضاهای شهری، منابع مالی و امکانات فیزیکی محیط زندگی به شمار می‌رود. مقاله حاضر با هدف تبیین کارکردها و کار ویژه این مراکز تهیه شده است و ارتباط میان مراکز رشد کارآفرینان شهری و توسعه اقتصاد شهری کلان‌شهرها در آن بررسی شده است.

مطابق این طرح بستر حمایتی فراهم شده توسط شهرداری‌های کلان‌شهرها در قالب مراکز رشد کارآفرینان شهری، فرصت‌ها و ظرفیت‌های جدیدی برای توسعه اقتصادی شهرها فراهم می‌شود. کارآفرینان با خلق ایده‌ها، فرصت‌ها و بازارهای جدید، ظرفیت‌های نوینی را برای سرمایه‌گذاری بخش خصوصی، N.G.O.ها، تعاونی‌ها و ... ایجاد می‌کنند. این امر موجب استفاده بهینه از امکانات و منابع موجود به ویژه